

В. Голян, доктор економічних наук, професор, завідувач відділу проблем економіки земельних і лісових ресурсів Державної установи «Інститут економіки природокористування та сталого розвитку Національної академії наук України»:

«Як відродити українське село

Сьогодні соціально-економічне піднесення українського села залежить від вирішення наступної дилеми: як залучити в сільський розвиток значні інвестиції та не віддати сільський уклад життя на поталу агрохолдингам. Така дилема може бути вирішена шляхом удосконалення та реального втілення у господарську практику законодавства про державно-приватне партнерство, яке дозволить сільським громадам виступати безпосереднім учасником економічних відносин та зберігати природні ресурси у власності місцевого населення.

За двадцять п'ять років економічних перетворень українське село піддавалося численним експериментам, які, як правило, прискорювали зубожіння місцевого населення, нарощували масштаби руйнації об'єктів сільської інфраструктури, стимулювали втрату традиційної сільськогосподарської спеціалізації, культивували апатію селян стосовно впливу на перерозподіл державного та комунального майна.

Події останніх двох років показують, що український селянин незабаром знову може стати заручником популістських дій, підтримуваних акулами аграрного бізнесу, через форсування нормативно та методично непідготовленої децентралізації влади, а також контрольованого агрохолдингами зняття мораторію на вільний оборот сільськогосподарських угідь. Наслідки таких експериментів можуть бути фатальними як для сільського укладу життя в цілому, так і сільської економіки зокрема. Як уникнути чергової для України гуманітарної катастрофи?

Треба виходити з того, що основним активом, який забезпечує відтворення сільської економіки, є природні ресурси як в межах, так і поза межами населених пунктів. Вони також виступають одним з основних бюджетонаповнюючих чинників соціально-економічного розвитку села. У структурі доходів сільських бюджетів України у 2000 р. частка збору за спеціальне використання природних ресурсів становила 39,57 %, у 2013 р. – 43,93 % (рис. 1 та 2).

Така висока питома вага природно-ресурсних платежів зумовлена не ефективною та справедливою системою перерозподілу природної ренти, а незначною величиною інших статей доходів сільських бюджетів, зокрема податку з доходів фізичних осіб та податку на прибуток підприємств. І все це на фоні нарощення з року в рік рівня капіталізації агрохолдингових формувань, які експлуатують повною мірою природні ресурси, наближені до сільських

населених пунктів, і лише в одиничних випадках сприяють модернізації сільської інфраструктури.

Структура доходів сільських бюджетів України у 2000 році

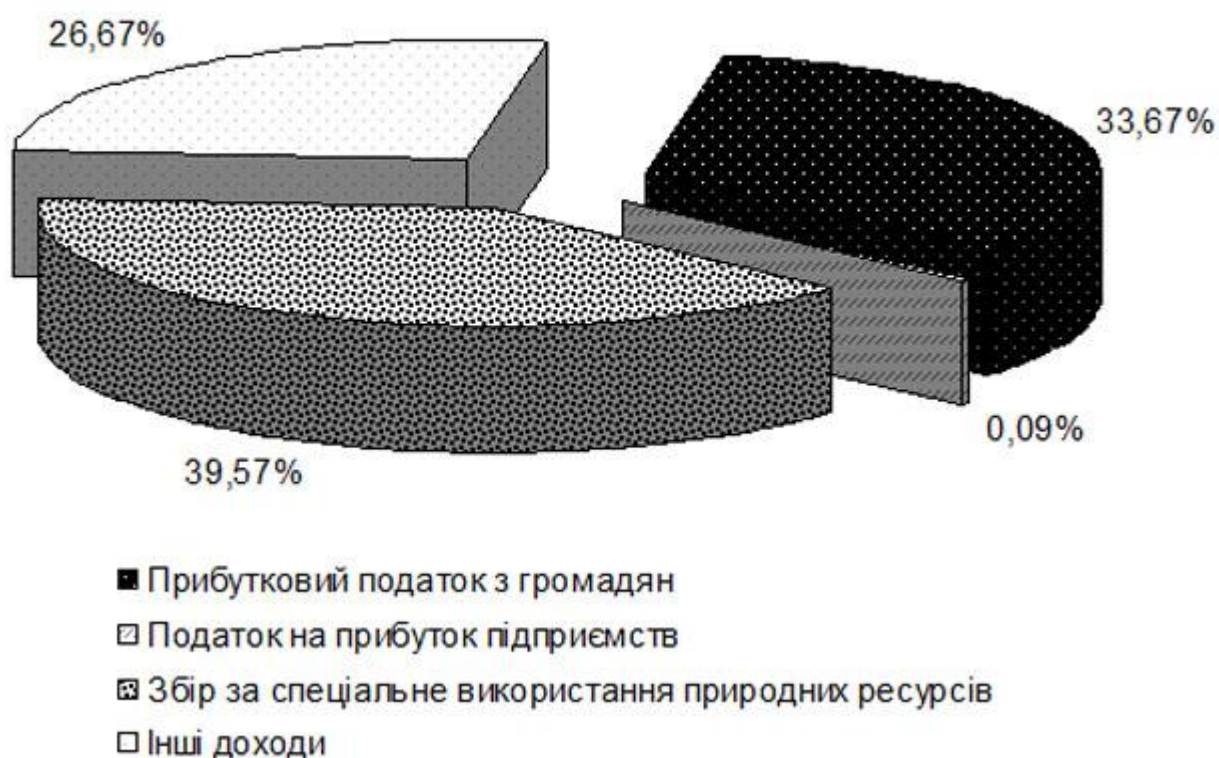


Рис. 1. Структура доходів сільських бюджетів України у 2000 р.
(розраховано за даними Міністерства фінансів України)

Природні ресурси потенційно можуть на декілька порядків приносити більше доходів у фінансові фонди села, за умови, коли сільська громада отримує реальні права володіння та користування природними активами як в межах, так і поза межами населених пунктів. Органи місцевого самоврядування разом із службами сільськогосподарського дорадництва мають ознайомити селян в разі зняття мораторію з принципами та тонкощами функціонування земельного ринку, щоб упередити демпінгові апетити агрохолдингових формувань, які готові в найкоротші терміни скупити земельні паї селян, оскільки значна пропозиція сільськогосподарських земель однозначно призведе до зниження ціни їх продажу.

Структура доходів сільських бюджетів України у 2013 році

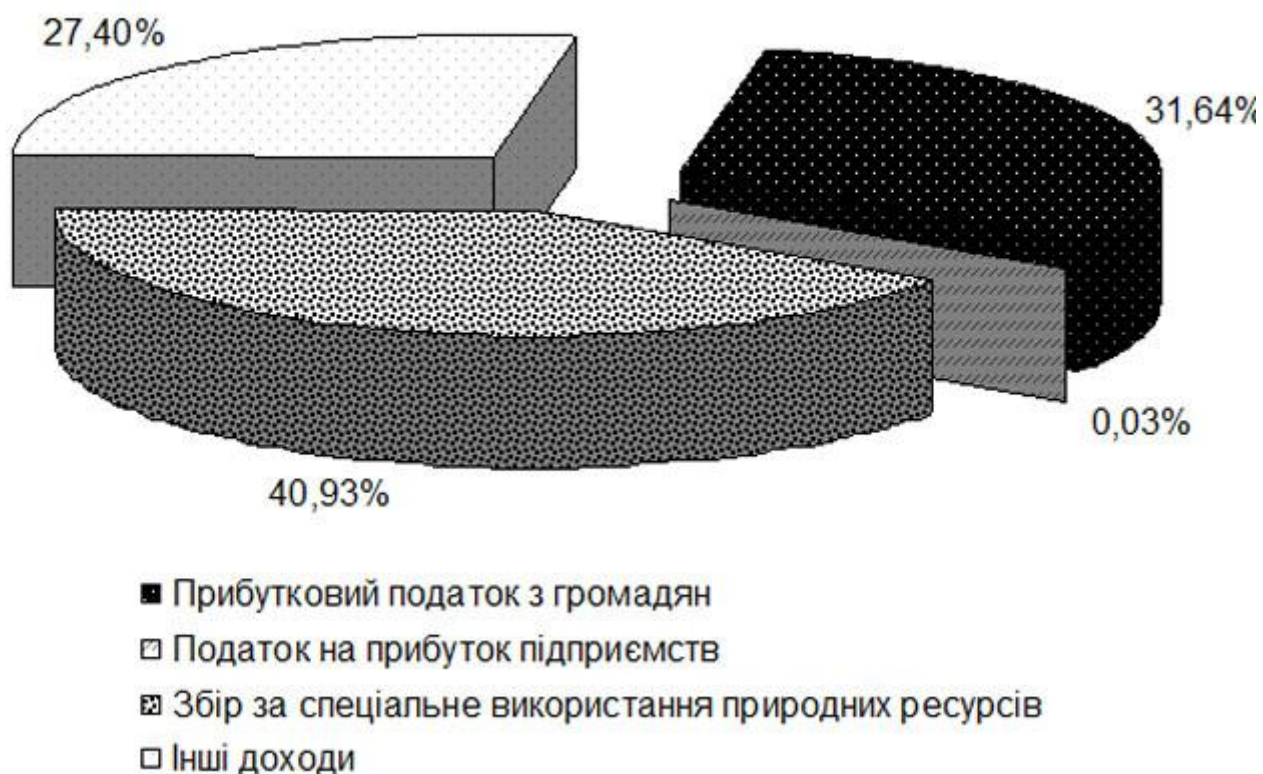


Рис. 2. Структура доходів сільських бюджетів України у 2013 р.
(розраховано за даними Міністерства фінансів України)

Реальна децентралізація влади при одночасному зміцненні фінансової самодостатності сільських поселень буде забезпечена за умови, коли сільська громада зможе виступати самостійним суб'єктом підприємницької діяльності і використовувати належні їй природні ресурси якомога ефективніше. Це стане можливим в разі внесення змін в Закон України «Про державно-приватне партнерство» щодо розширення переліку активів, які можуть передаватися державним (комунальним) партнером суб'єкту підприємницької діяльності у тимчасове користування на принципах строковості та платності, а також виступати матеріальною основою створення добровільних об'єднань (так званих кластерів).

Державно-приватне партнерство (цей термін покладено в основу вітчизняної законодавчої бази) чи публічно-приватне партнерство створює також підґрунтя для того, щоб держава та сільські громади могли вступати в добровільні об'єднання із суб'єктами підприємницької діяльності з метою залучення інвестицій в сільську економіку.

Отримавши права тимчасового користування (при цьому держава та сільські громади залишаються власниками природних ресурсів),

підприємницькі структури розширюють таким чином матеріальну основу своєї ділової активності на депресивних сільських територіях.

Враховуючи важливість природних ресурсів для забезпечення господарської самодостатності національної економіки, нарощення асиміляційного потенціалу, соціально-економічного піднесення сільських територій, вони й надалі мають залишатися у державній та комунальній власності і бути надбанням населення країни чи окремих територіальних утворень, оскільки левова частка природних та природно-господарських активів (ліси, штучні та природні водойми, водно-болотні угіддя, корисні копалини, осушувальні та зрошувальні системи) сформована завдяки наполегливій праці попередніх поколінь і тому не може бути приватизована, оскільки це суперечить домінанті формувannya інституту приватної власності трудового типу.

Форма партнерських відносин між сільською громадою-власником природних ресурсів та підприємницькими структурами якраз і дасть можливість залучити значні інвестиційні ресурси у сільський розвиток і при цьому не позбавити селян прав власності на природні блага.

Зволікання із внесенням відповідних змін в Закон України «Про державно-приватне партнерство» консервує тотальний інвестиційний дефіцит, особливо в сільській економіці, у зв'язку з неможливістю підвищити рівень капіталізації природних та природно-господарських активів, які знаходяться в межах населених пунктів та поза межами населених пунктів, зокрема на прилеглих до них територіях. Це також звужує реальну базу наповнення сільських бюджетів та гальмує відновлення сільської інфраструктури» *(Голян В. Як відродити українське село // Економіст (<http://ua-ekonomist.com/11167-vasil-golyan-yak-vdroditi-ukrayinske-selo.html>). – 2015. – 23.12).*